

(НЕ)ВИДИМІ: ДІТИ У ФОКУСІ ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ДОСТУПУ ДІТЕЙ ДО ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ
ПРО ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Публікація підготовлена громадською організацією «Ла Страда-Україна» у межах гранту, наданого Проектом ЄС «Право-Justice». Її зміст є виключною відповідальністю авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ:

рівень доступу дітей до правосуддя у справах про вчинення домашнього насильства

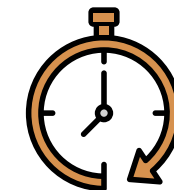
ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ:

стан доступу дітей до правосуддя у справах про вчинення домашнього насильства, наявні проблеми та перешкоди

МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

моніторинги судових рішень, моніторинги звернень на Національні гарячі лінії, онлайн опитування

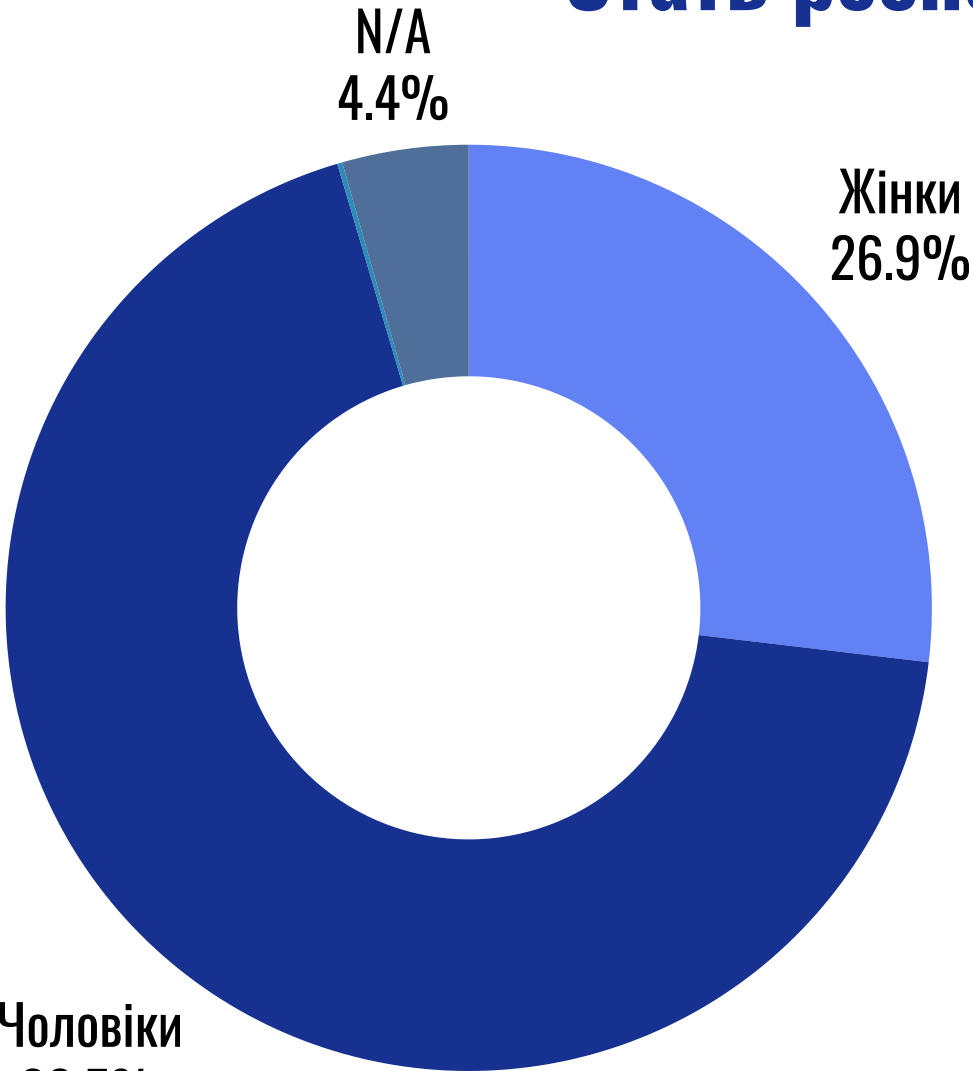
ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ:

Анкети-опитувальники, чеклисти

Цільова аудиторія та географія дослідження

6292 респонденти/ки

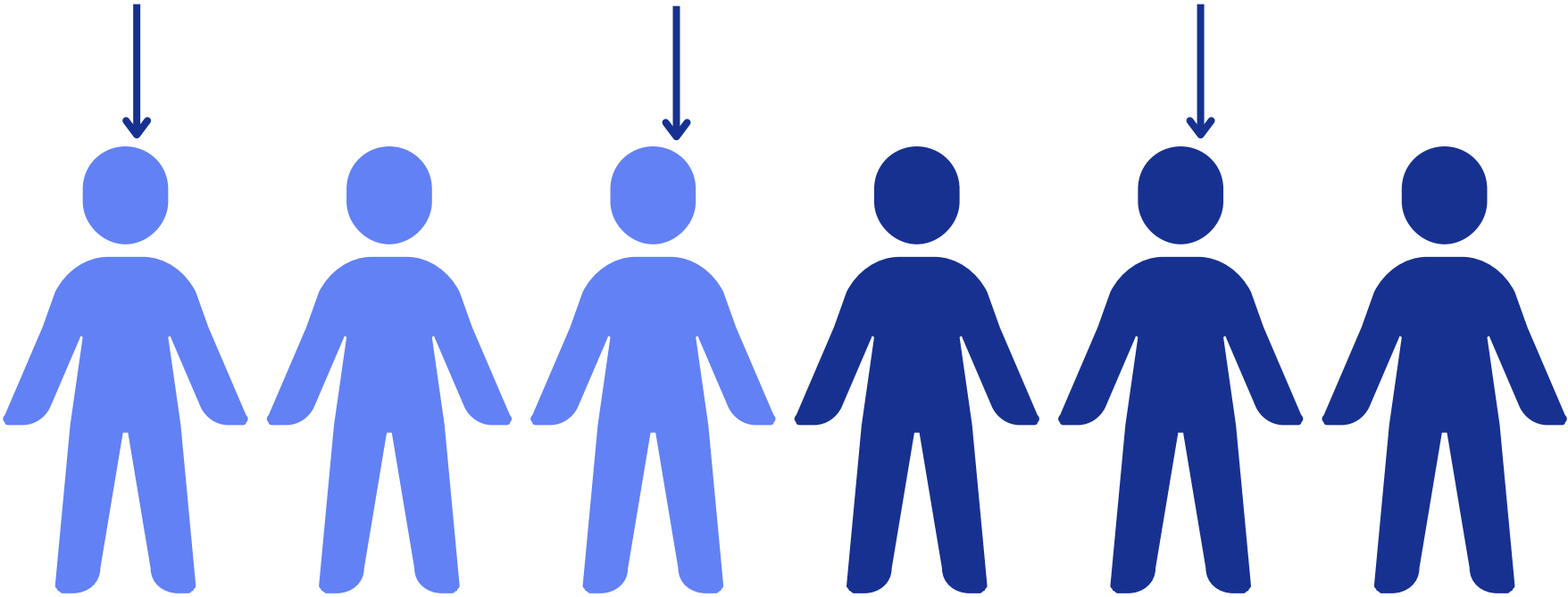
Стать респондентів/ок

ДОРОСЛІ
80

СУДДІ
30

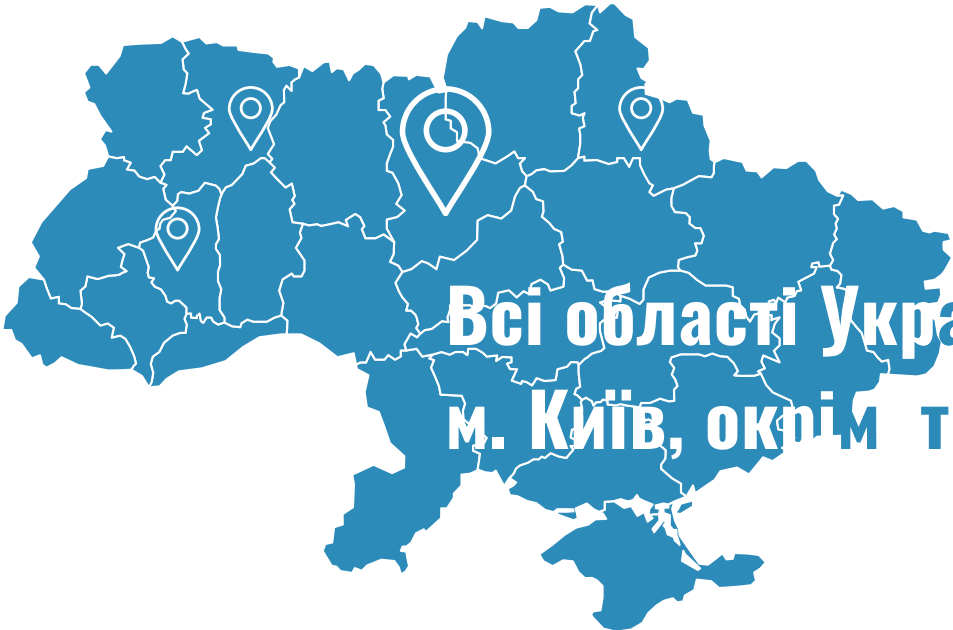
ЮРИСТИ/КИ БПД
327

ДІТИ
41

ПРОКУРОРИ/КИ
120

ПОЛІЦЕЙСЬКІ
5694

Всі області України та
м. Київ, окрім т.о. АР Крим

Обсяги дослідження

4888 рішень у справах про вчинення адміністративного правопорушення за ст.173-2 КУпАП

695 вироків у кримінальних справах за ст. 126-1 ККУ

Проаналізовано судові рішення, постановлені у період з 19.12.2024 до 19.05.2024 (5 місяців з моменту набрання чинності змін до КУпАП).

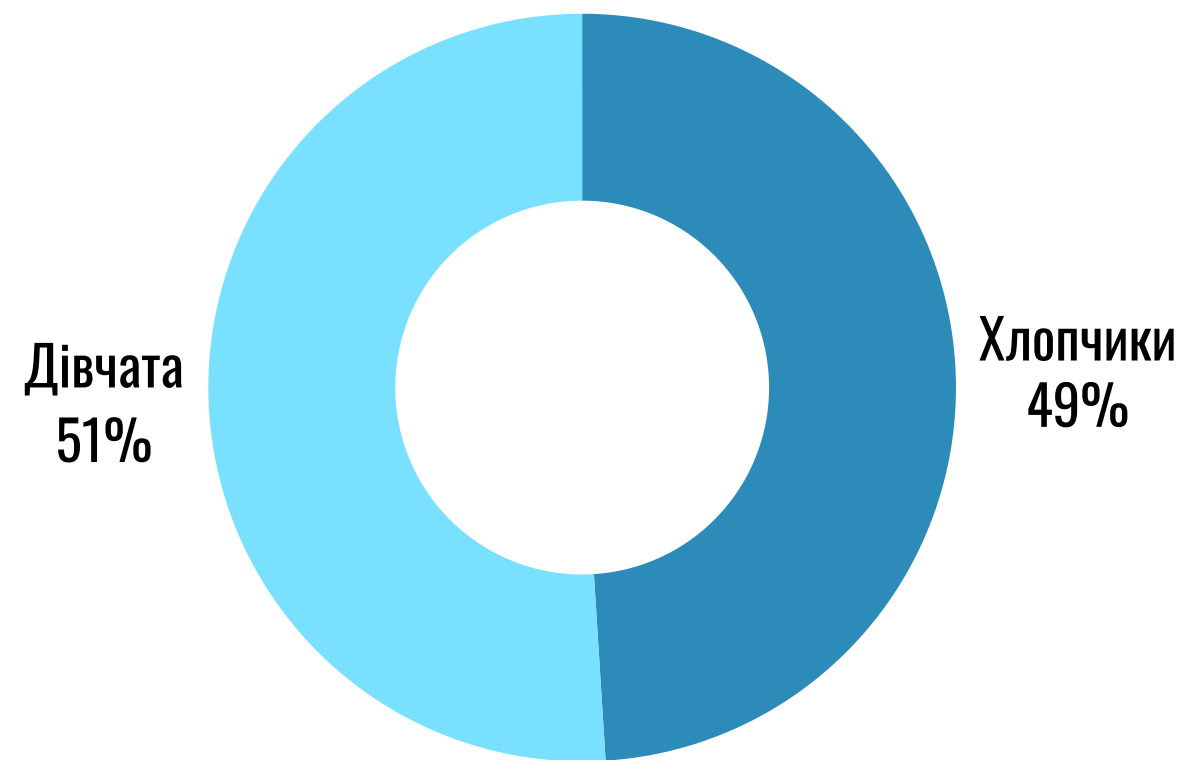
6292 опитувальники

Опитування тривали протягом червня-липня 2025 року.

“Портрет” постраждалої дитини

Стать постраждалих дітей

Кількість дітей в сім'ї

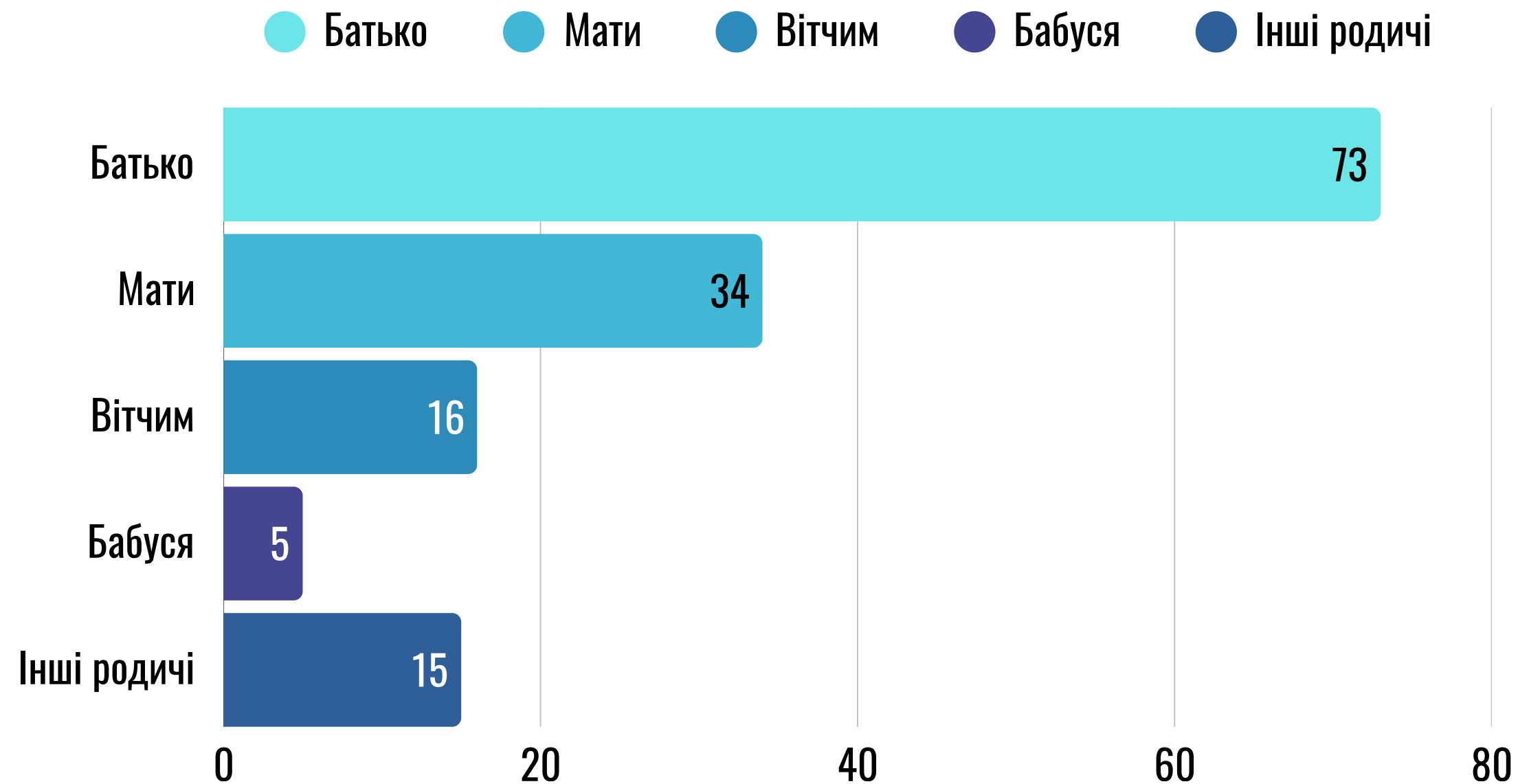

Форма домашнього насильства

“Портрет” постраждалої дитини

Стать кривдників

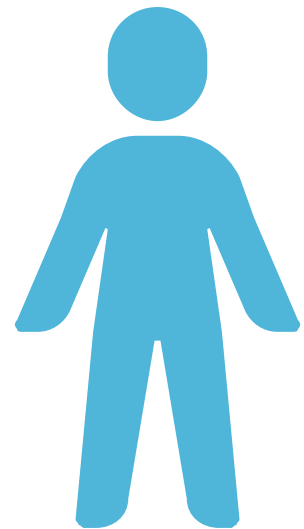

Проблеми і перешкоди на етапі доступу до правосуддя

Обізнаність дітей про свої права

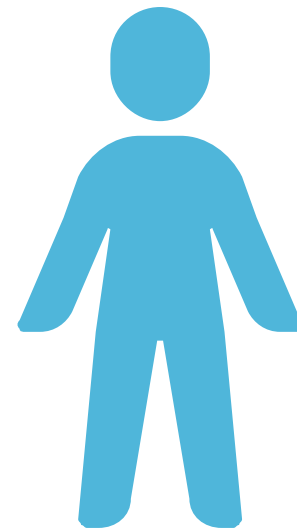
Не обізнані

22

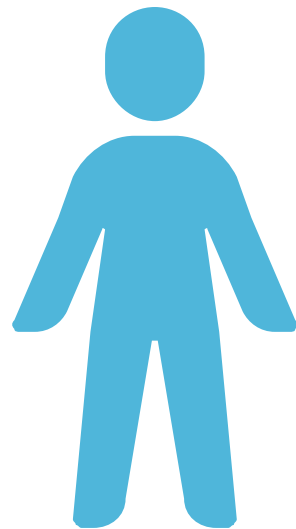

Обізнані

13

5

Обізнані частково

Майже **95% (39)** дітей повідомили, що не звертались особисто або через дорослих до правоохоронних та/або судових органів для захисту своїх прав.

1 дитина, яка звернулась за допомогою, зазначила про страх та недовіру до суб'єктів реагування, а саме зневіра у тому, що щось зміниться. Права цієї дитини їй роз'яснені не були, а кривдниця відповідальність не понесла. При цьому дитина повідомила про те, що працівники правоохоронних органів не вжили жодних заходів для її захисту, окрім бесіди з батьками, мотивувавши це тим, що в дитинстві щодо них також вчинялось ДН, тож вони не вважають це неприпустимою поведінкою.

Про що говорять діти

Страх дітей та дорослих перед кривдниками (вчинення насильства погіршиться, батьки образяться тощо)

Страх, що з кривдниками щось станеться (батьки розлучаться, батька мобілізують тощо)

Зневіра у тому, що втручання правоохоронних органів вплине на ситуацію

Переконаність дітей у тому, що вони **самі провокують** вчинення насильства над ними

Попередній негативний досвід реагування судових та правоохоронних органів

Брак знань про можливість захисту своїх прав

Про що говорять діти

«Дівчині 12 років, батько дав ляпаса. Дівчина категорично не хоче звертатися до поліції, оскільки вважає, що сама винна та заслуговує на це»

«Абонентка 11 р. повідомила про психологічне та фізичне насильство зі сторони мами. Казала, що в дитинстві поліція уже приходила до них до дому і запитувала з ким вона хоче проживати, але деталей не пам'ятає. Зараз боїться звертатися до поліції, бо мама неодноразово погрожувала викликати патруль, щоб її батька забрали у ТЦК. За її словами, батько знає про насильство зі сторони матері, але не може нічого зробити, бо боїться виходити з квартири (бо забере ТЦК) і тому сказав дитині, щоб вона сама набрала ДГЛ.»

Про що говорять дорослі

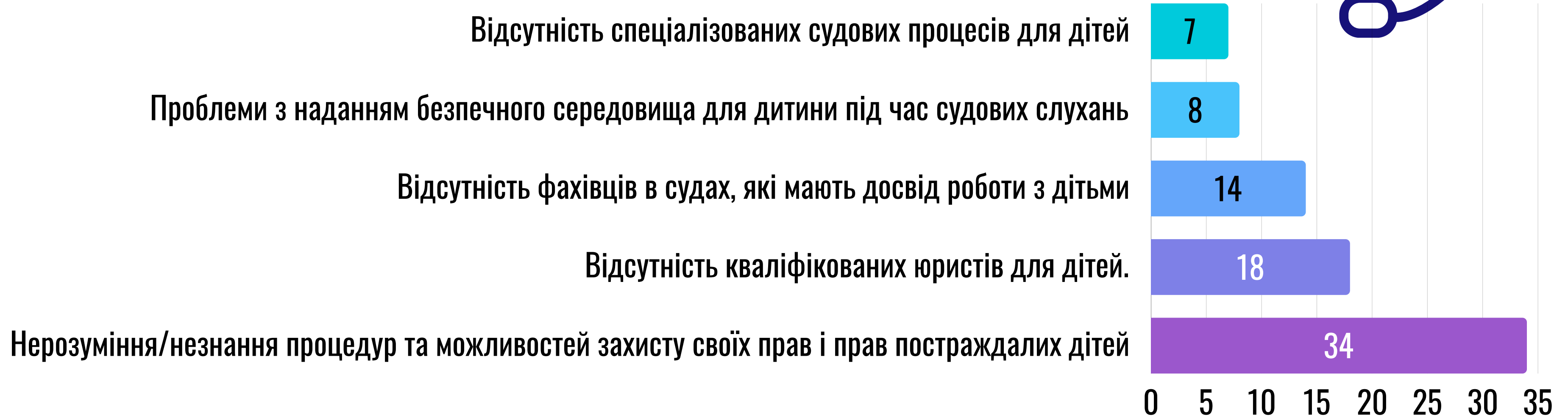
- 1) Незнання про можливості звернення задля захисту своїх прав та прав дитини в ситуації ДН, а також наслідків звернення;
- 2) Страх перед кривдником/цею чи його/її сім'єю та/або страх мобілізації;
- 3) Зневіра, що звернення допоможе, заснована на попередньому негативному досвіді;
- 4) Примус працівників правоохоронних органів відмовитись від заяви.

«Абонентка зверталась до поліції, але заяву не оформила, бо кривдником є поліцейський і його колеги відмовили їй від заяви. Справі не дали ходу.»

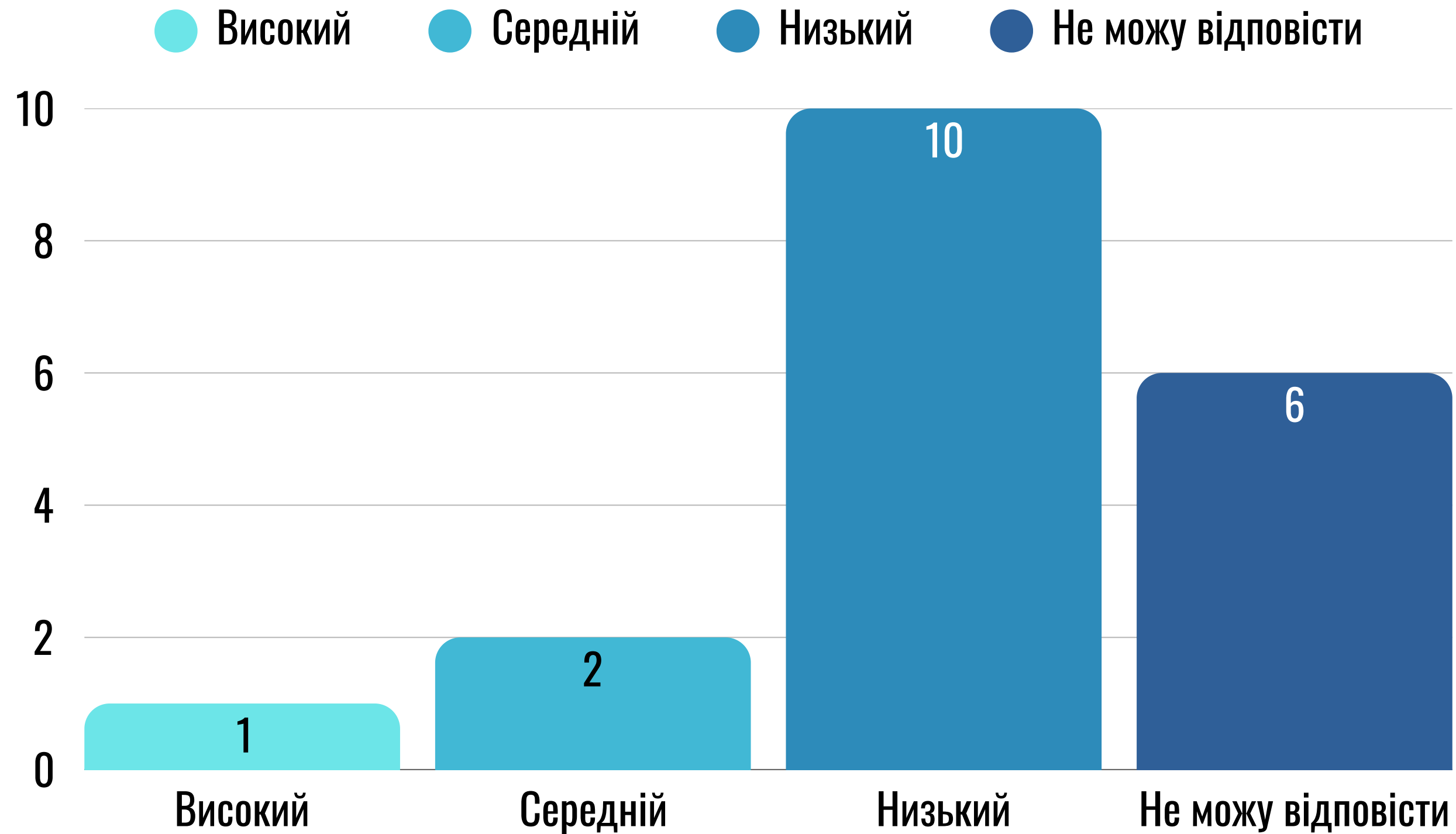
«Якщо я звернусь за допомогою до правоохоронних органів, то чоловіка заберуть до армії. А його родина мене зацькує.»

Труднощі, з якими стикаються дорослі після звернення по допомогу

Серед іншого – відмова від складання матеріалів адміністративного правопорушення чи ігнорування співробітниками правоохоронних органів фактів вчинення ДН щодо дітей або в їх присутності.

«Як би Ви оцінили рівень захисту прав дітей у системі правосуддя в ситуаціях вчинення домашнього насильства?»

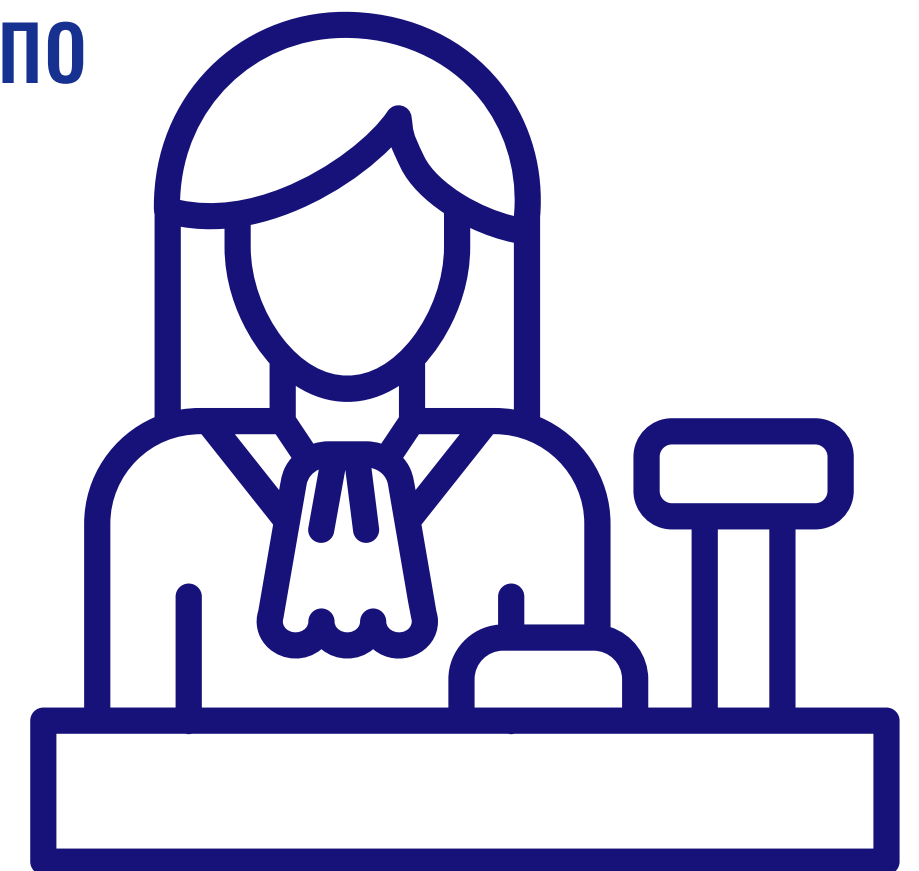
Недоліки, виявлені в ході аналізу судової практики

Всього рішень за ст.173-2 КупАП в реєстрі за період з 19.12.2024 по 19.05.2025 – **45386**, з них за участю дітей – **4888 (10,8%)**.

З них, лише в **42 (0,9%)** подано апеляцію.

Всього вироків за ст.126-1 ККУ в реєстрі за період з 19.12.2024 по 19.05.2025 – **695**, з них за участю дітей – **91 вирок**.

З них, лише в **3 (0,4%)** подано апеляцію.

Серед основних недоліків (за ст. 173-2 КупАП):

1) Об'єднання справ в одне провадження, здебільшого без урахування систематичності скоєних діянь.

Справа 205/16980/24 - об'єднано **13** справ, що відбувались в різні дати, при цьому систематичність вчиненого не враховано, у вигляді стягнення призначено штраф у розмірі **340** грн.

Найбільша кількість об'єднаних справ в 1 провадження – **20**.

2) Різні підходи щодо ідентифікації та фіксації потерпілих, зокрема в протоколах:

- окремий протокол на кожну дитину;
- зазначення всіх потерпілих дітей в 1 протоколі;
- незазначення інформації про потерпілих дітей взагалі.

У **3872** справах дитина визнана потерпілою/постраждалою, у **1644** - не визнана. В **160** справах дитина згадується в постанові в контексті ситуації ДН, проте жодного процесуального статусу в справі їй не надано, пояснення не відібрані, в протоколі не зазначена.

Серед основних недоліків:

3) Штраф - майже у 95% випадків.

Зазначене не відповідає найкращим інтересам постраждалих, якщо кривдниками є особи, які не здатні забезпечити задоволення власних фінансових потреб.

932/3393/25: мати, непрацююча, вчинила ДН в присутності 2-х доньок, окремі провадження щодо кожної, накладено два штрафи по 1020 грн.

Особливо звертають увагу справи, в яких щодо дітей вчинено економічне ДН:

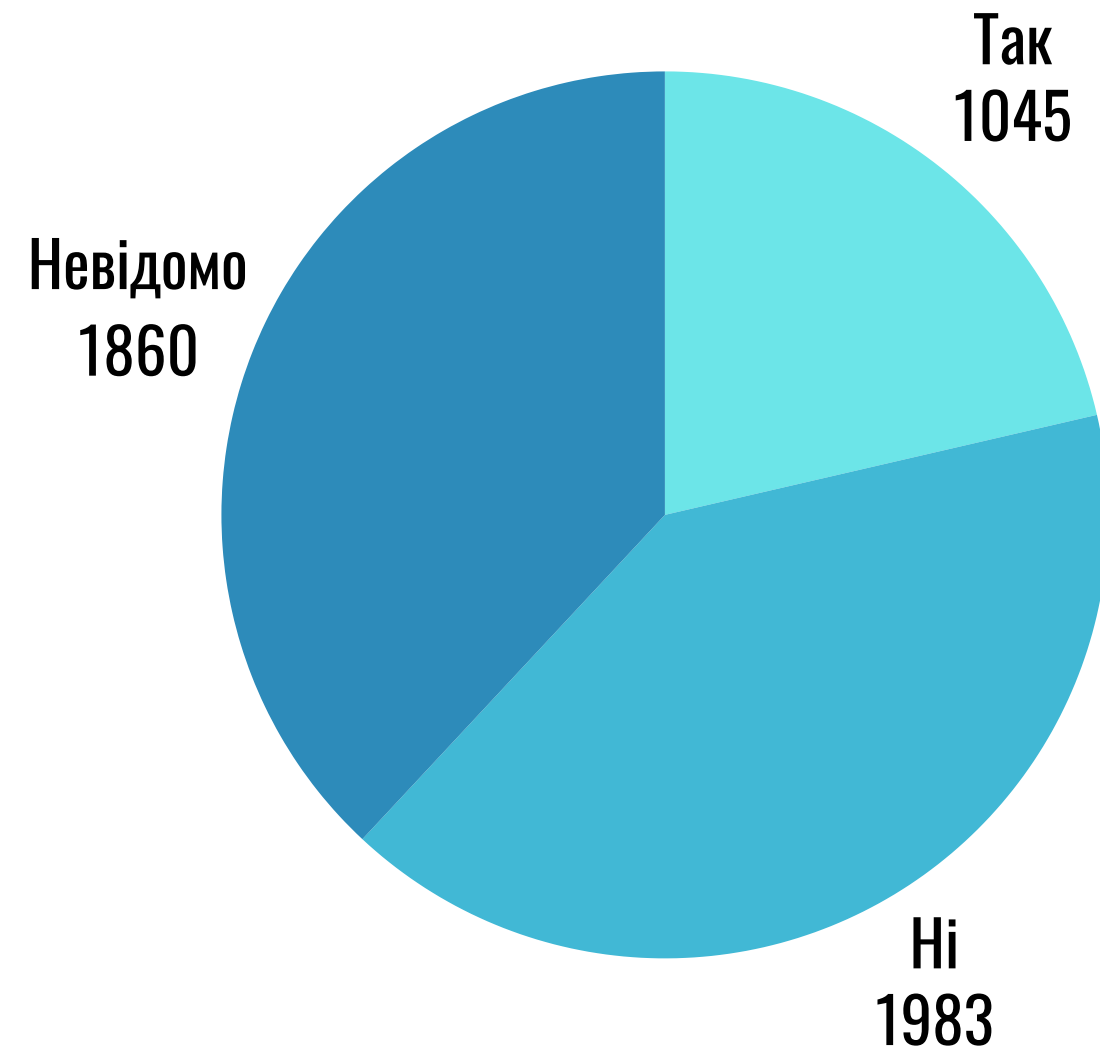
643/370/25: не працює, вчинила економічне насильство відносно свого неповнолітнього сина, а саме умисно та свідомо самоусунулась від забезпечення дитини одягом, їжею, будь яким іншим майном, погрожує виселити з квартири, позбавити спадку, позбавити грошових коштів, чим залишила дитину фактично без догляду та піклування (штраф 510 грн)

598/184/25: непрацююча, 3-є дітей, економічне насильство, а саме: отримавши державні соціальні виплати на утримання дітей, не забезпечила продуктами харчування, засобами гігієни, одягом, ліками (штраф 1700 грн.)

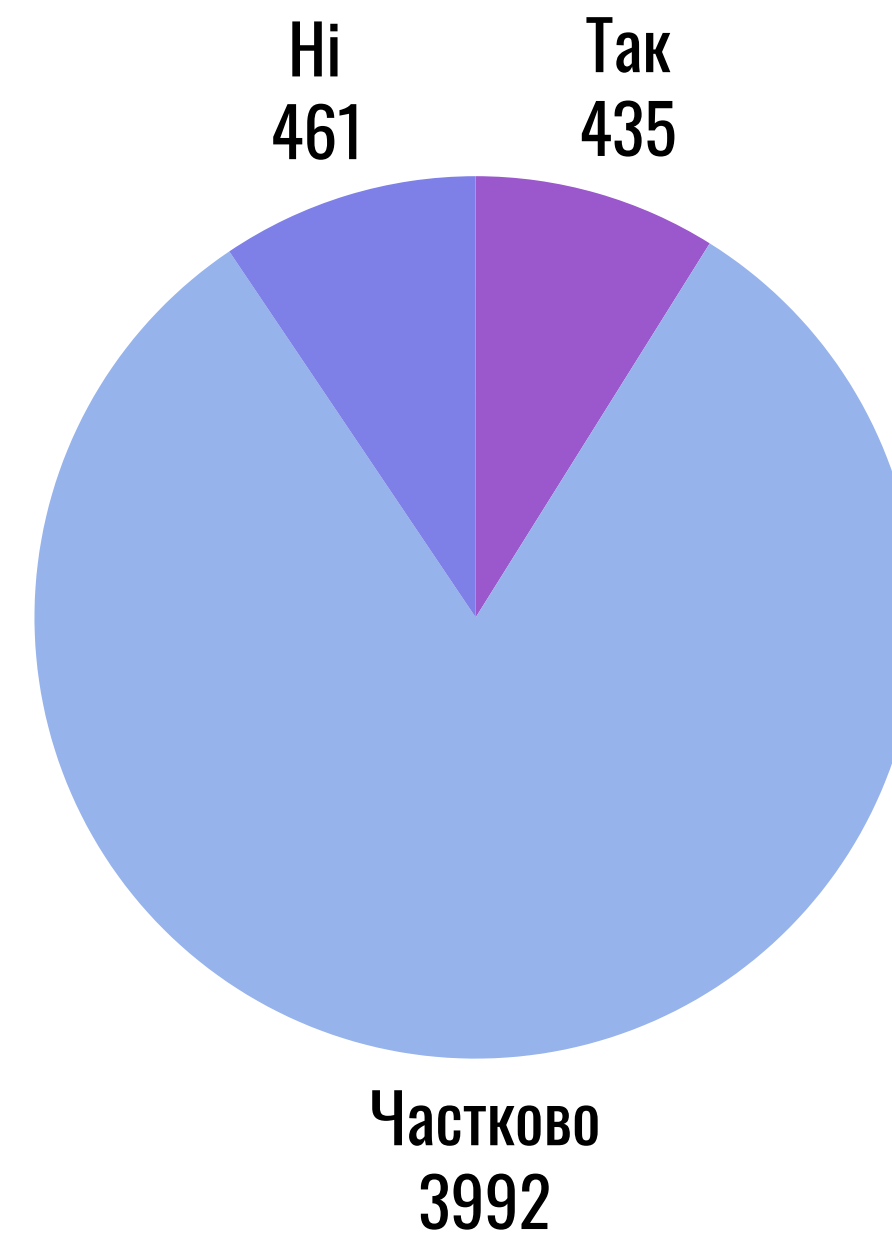
Серед основних недоліків:

4) При ухваленні судового рішення здебільшого не враховуються інтереси дитини

Враховано показання дитини

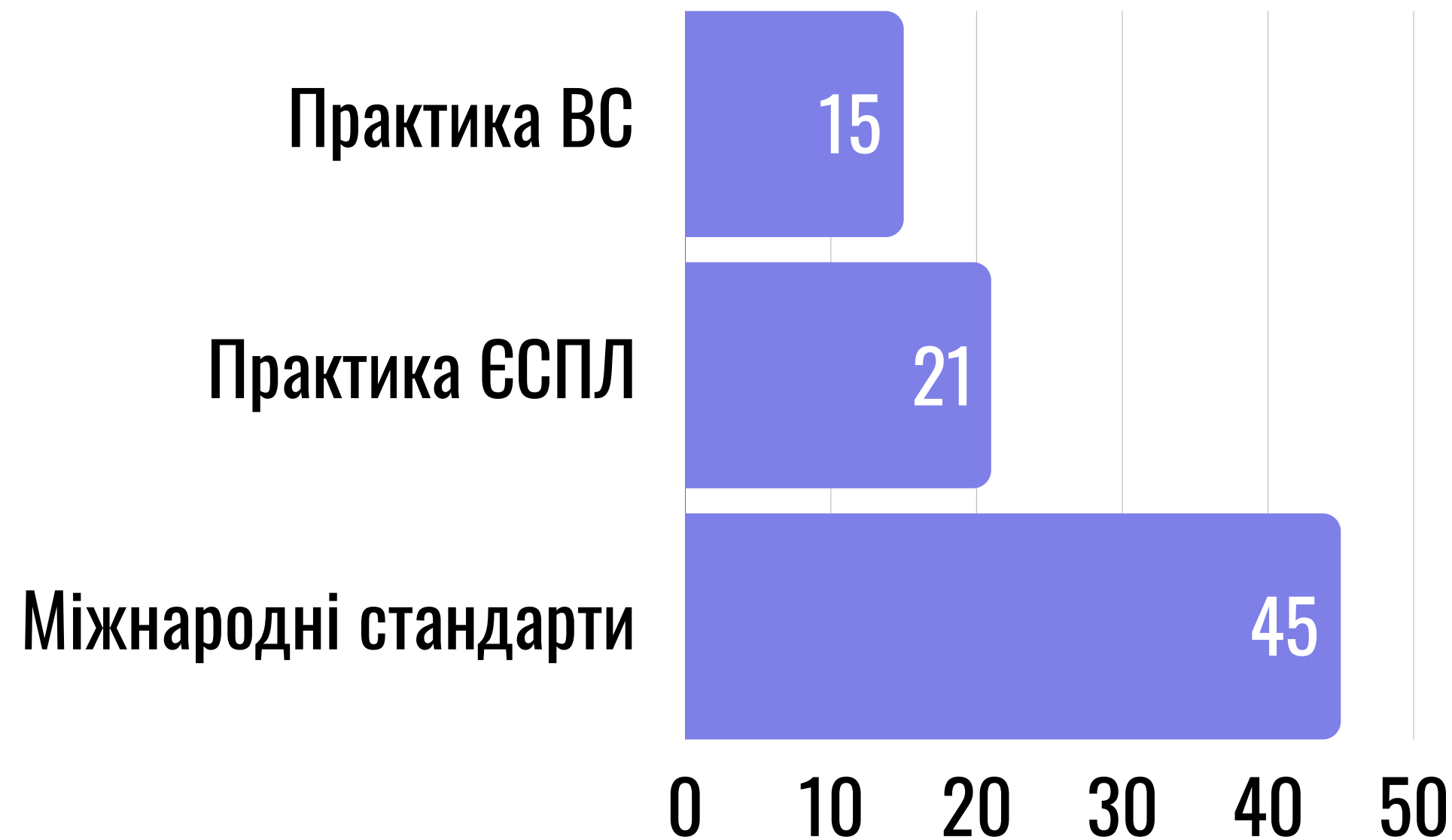

Враховано найкращі інтереси дитини

Серед основних недоліків:

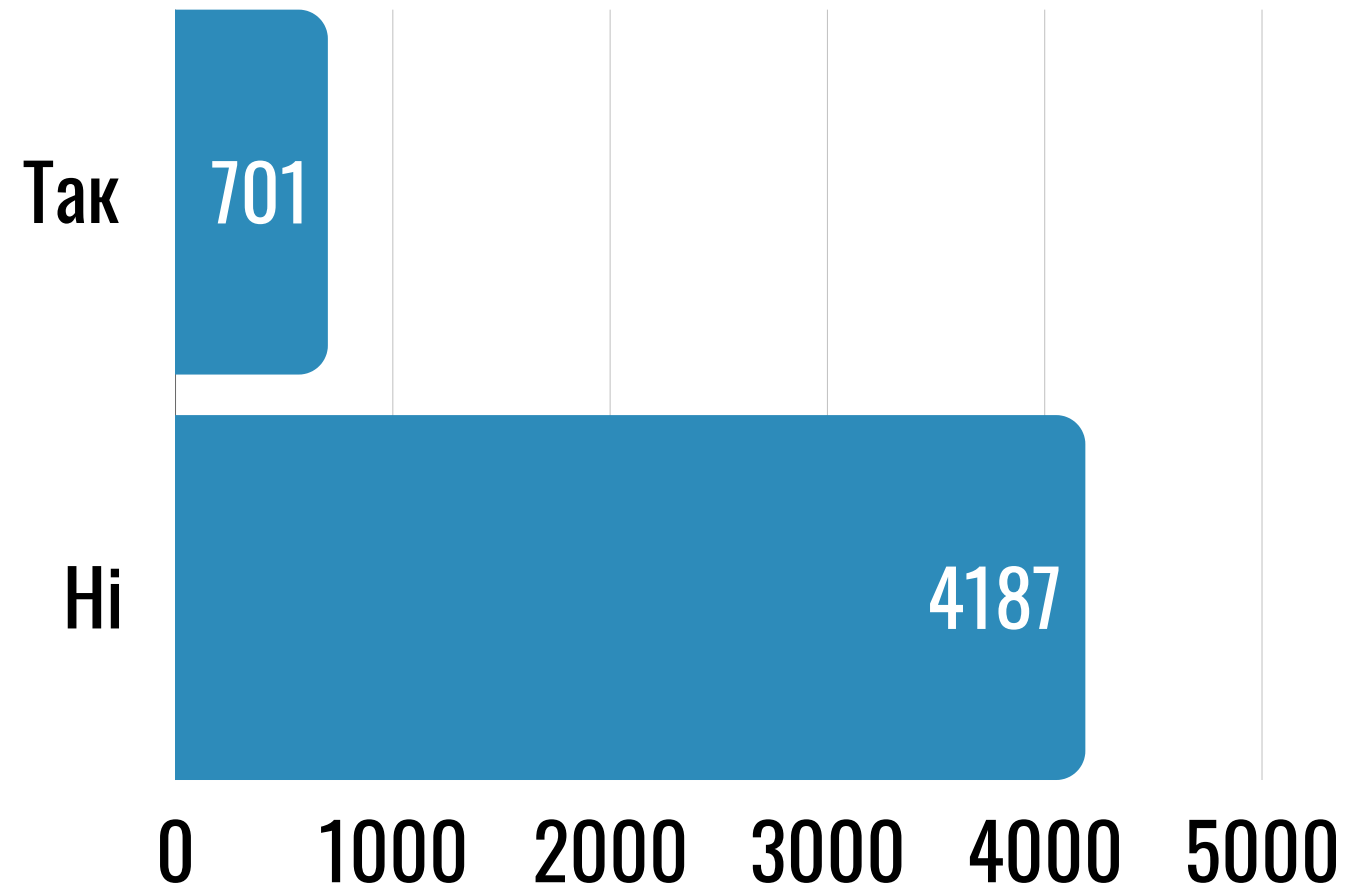
5) Низький рівень врахування практики ВС, ЄСПЛ та міжнародних стандартів

Серед основних недоліків:

6) У переважній більшості рішень судами не враховуються ризики повторного вчинення ДН

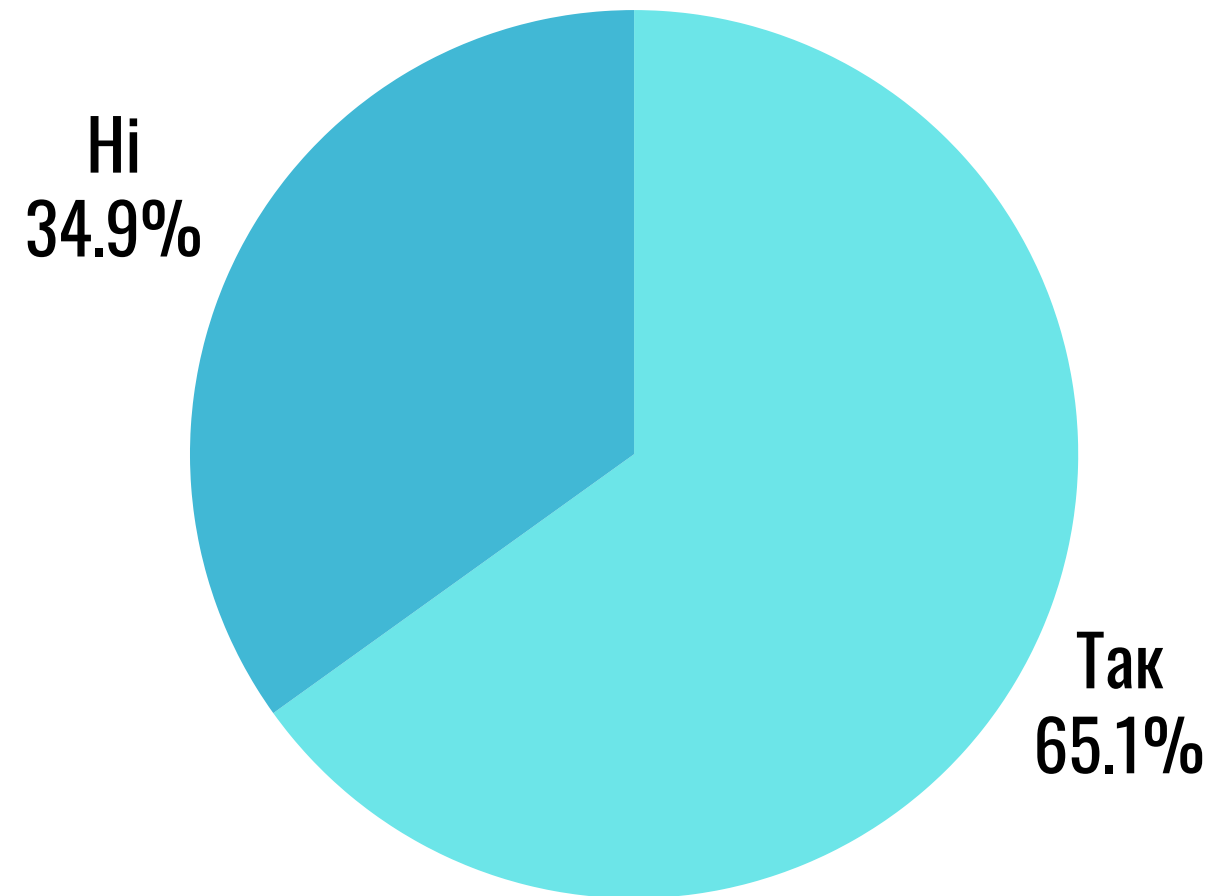
Ризики судом враховано:

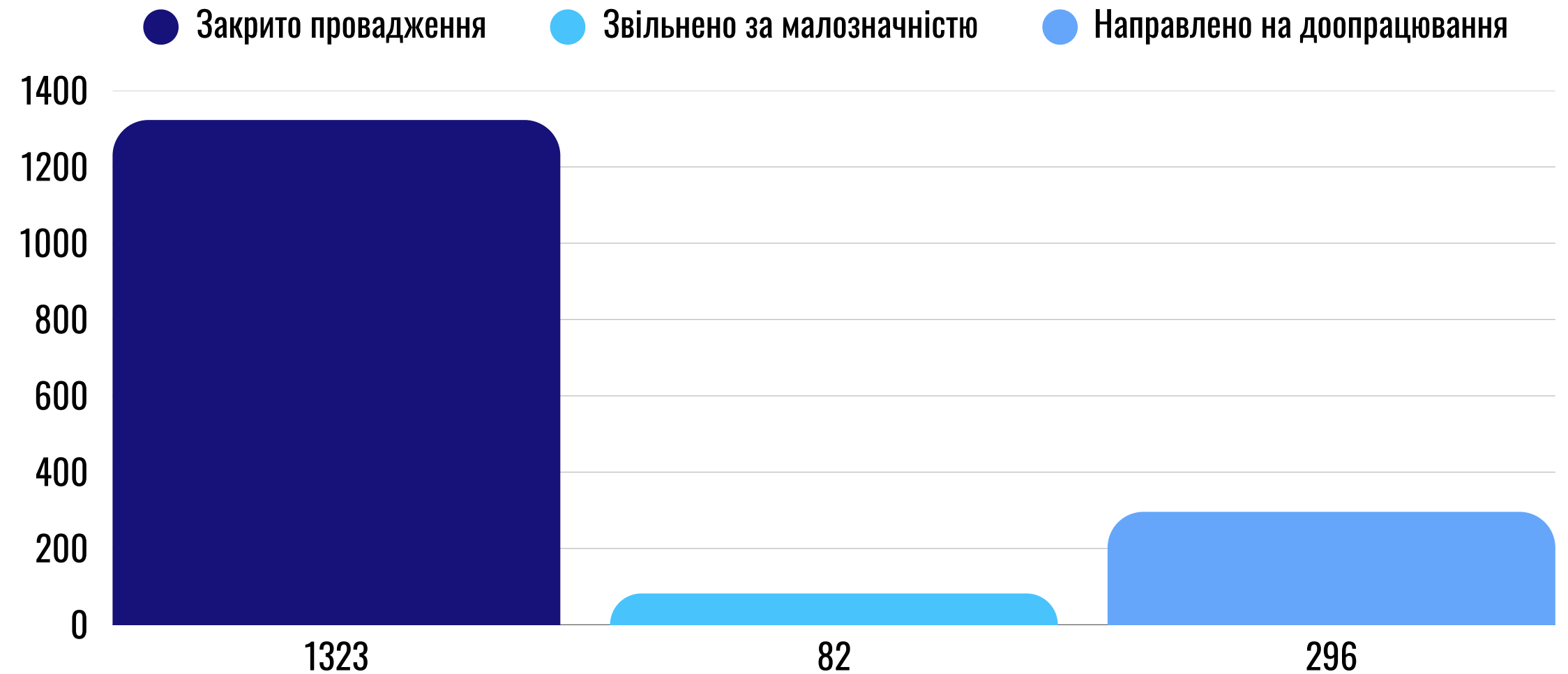
405/947/25, 405/949/25, 405/8155/24: суд критично ставиться до форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства кривдником ОСОБА_1 відносно постраждалої особи ОСОБА_3 від 18.02.2025 року, оскільки дана форма (анкета) складається поліцейськими виключно зі слів самої постраждалої особи, інших достовірних доказів протиправної поведінки ОСОБА_1 матеріали справи не містять.

405/948/25: суд критично ставиться до форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства кривдником ОСОБА_1 відносно постраждалої особи ОСОБА_3 від 18.02.2025 року, оскільки ОСОБА_3 не досягла того віку, щоб взагалі давати відповіді на питання та заповнювати будь-які форми або анкети.

Притягнення до відповідальності

Причини непритягнення

У зв'язку із відсутністю події і складу адміністративного правопорушення закрито провадження у **1183** справах. В більшості із закритих за цією підставою проваджень суд зазначає про те, що якщо дитина лише була присутня при вчиненні ДН, це не становить окремий склад ч.2 ст.173-2 КУпАП, що **суперечить** ст. 269 КУпАП та положенням ЗУ "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

Що стосується вироків за ст. 126-1 ККУ

- 1) Здебільшого в судових рішеннях взагалі не зазначається стать потерпілих дітей та/або їх статус, що ускладнює ідентифікацію.
- 2) У 70 випадках із 695 судових рішень зафіксовано факти вчинення насильства щодо постраждалої особи у присутності дітей (дитини). Водночас постраждалою особою у цих випадках було визнано виключно дорослу особу (наприклад, матір).
- 3) У низці справ кривдник систематично вчиняв ДН щодо дружини в присутності малолітніх дітей, попри неодноразове притягнення до адміністративної відповідальності та застосування термінових заборонних і обмежувальних приписів. Після завершення досудового розслідування сторони укладали угоди про примирення, при цьому найкращі інтереси дітей не враховувалися, оскільки вони не були визнані потерпілими та не опитувалися.

Перешкоди в доступі дітей до правосуддя: точка зору представників/ць суб'єктів реагування*

Судді

- Психологічна вразливість дитини
- Недостатній/ неналежний супровід з боку суб'єктів реагування
- Відсутність спеціальних приміщень /умов для опитування /допиту дитини
- Відсутність спеціальних сервісів допомоги на місцях

Поліцейські

- Відсутність можливості залучити психолога до роботи з дитиною
- Відсутність спеціальних сервісів допомоги на місцях

*список перешкод не є вичерпним

Перешкоди в доступі дітей до правосуддя: точка зору представників/ць суб'єктів реагування*

Юристи/ки БПД

- Дитина боїться повідомляти про пережите насильство
- Батьки/особи, що їх замінюють забороняють звертатися до поліції чи інших суб'єктів реагування для захисту своїх прав
- Відсутність спеціальних сервісів допомоги дітям на місцях

Прокурори

- Дитина боїться повідомляти про пережите насильство
- Відсутність спеціальних сервісів допомоги дітям на місцях
- Відсутність можливості залучити психолога до роботи з дитиною

*список перешкод не є вичерпним

Перешкоди в притягненні кривдників до відповідальності

- Якість складення адміністративних матеріалів.
- Неефективність і недоцільність наявних санкцій.
- Недосконалість ст. 173-2 КупАП загалом та формулювання ч.2 статті зокрема в частині доведення завдання шкоди, а також визнання дитини потерпілою.
- Об'єднання суддями протоколів про вчинення адміністративних правопорушень в судовому засіданні в одне провадження з точки зору принципу *non bis in idem* нівелює виокремлення дітей як окрему постраждалу категорію осіб. Кривдникам ж, у свою чергу, «все одно», за які саме дії та щодо кого конкретно їх притягають до відповідальності.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальні рекомендації:

1 Вжити заходів для уніфікації підходів до правозастосування ст.173-2 КупАП у випадках вчинення домашнього насильства щодо дитини або в її присутності

2 Внести зміни до ст. 173-2 КупАП в частині посилення відповідальності за вчинення ДН щодо дітей/в їх присутності шляхом або збільшення розміру штрафних акцій або вилучення штрафу як виду санкції як такого

3 Внести зміни до КПК України щодо обов'язкового долучення психологів до слідчих дій у справах, які стосуються вчинення будь-якого неправомірного діяння щодо дітей та можливості долучати відеозаписи допитів дітей у якості доказів у справах про вчинення ДН

4 Внести зміни до КПК України щодо неможливості укладення угоди про примирення у випадку, якщо потерпілою стороною є дитина.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Рекомендації органам судової влади:

- 1** Забезпечити розгляд судових справ за ст. 173-2 КупАП з дотриманням вимог ст. 269 КупАП в частині відсутності необхідності доведення завданої малолітнім/неповнолітнім шкоди у випадках вчинення ДН
- 2** Забезпечити розгляд справ про ДН із застосуванням підходів, дружніх до дитини
- 3** Чітко обґрунтовувати постановлені рішення/вироки суду з урахуванням дотримання принципів найкращих інтересів дитини. При постановці рішень судді мають враховувати ризики повторного вчинення ДН та шкоду, завдану дитині внаслідок вчинення ДН
- 4** Посилити роз'яснювальну роботу із суддями щодо накладення стягнення у вигляді штрафу з урахуванням найкращих інтересів дитини

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Національній поліції України:

- 1** Проводити регулярні навчання поліцейських з урахуванням дитиноорієнтованого підходу та нововведень законодавства
- 2** Розглянути можливість збільшення кількості фахівців/чинь спеціалізованих підрозділів, які здійснюють виїзди на випадки ДН, з залученням представників/ць підрозділів ювенальної превенції та/або психологів/инь

- 3** Офіцерам Служби освітньої безпеки посилити інформаційно-просвітницьку роботу в закладах загальної середньої освіти з метою інформування дітей про свої права та обов'язки в ситуаціях ДН
- 4** Забезпечити обов'язковий облік постраждалих дітей, зокрема дітей, які стали свідками ДН, за ст. 173-2 КУпАП

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Офісу Генерального прокурора України:

- 1** Розробити чіткі алгоритми роботи з дітьми в справах про домашнє насильство: від прийняття клопотань про запобіжні заходи до доведення в суді.
- 2** Запровадити систематичні навчання, тренінги для прокурорів з урахуванням специфіки роботи з випадками ДН щодо дітей.
- 3** Підготувати пропозиції щодо оновлення законодавства згідно з пропозиціями практиків (наприклад, деталізація участі прокурора у стадії зібрання доказів).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Системі безоплатної правничої допомоги:

- 1** Запровадити спеціалізовані навчання, тренінги для юристів БПД з питань захисту прав дітей у справах про ДН. Це може включати навчання з використання «дитиноорієнтованих» методик комунікації та захисту даних дітей в ході супроводу справ
- 2** Розробити й застосовувати в роботі спеціальні інтерактивні інформаційні матеріали (картки тощо), спрямовані на покращення взаємодії юристів БПД з конкретними віковими категоріями постраждалих дітей
- 3** Розробити й поширювати спеціальні інформаційні матеріали (інфографіки, брошури, відеоролики) про права дитини та доступні механізми захисту в ситуаціях ДН серед громадськості